

З'ЯВЛЕННЯ КОНЦЕПТУ «СОЦІАЛЬНА ПЕДАГОГІКА» (1844–1850 РОКИ)

У першій половині 1840-х років німецький філолог, освітянин Карл Магер (Karl Wilhelm Eduard Mager) (1.01.1810, Грефрат – 10.06.1858, Вісбаден) розмислював стосовно концептуальних засад явища, означеного ним як «Social-Pädagogik» у «Педагогічному огляді» у травні 1844 року (Pädagogische Revue, 1844, вип. 5). У статті з рецензією на книгу «Школа та життя» (Curtmann W., Фрідберг, 1842) німецького педагога Вільгельма Куртмана (Wilhelm Jakob Georg Curtmann) (3.03.1802, Альсфельд – 6.02.1871, Гіссен) Карл Магер зазначав: «Без сумніву, недавня педагогіка з часів Локка, Руссо, філантропіністів, Песталоцці, Гербарта, Бенеке та інших робила помилку, залишаючись виключно індивідуальною педагогікою, саме тому я вже кілька разів указував, що тепер наука пішла далі, що вона сягає державної або колективної педагогіки, до того ж точка зору Платона та Аристотеля мають знову братися до уваги, звичайно, таким чином, щоб у цій соціальній педагогіці піднятися над ідеями древніх, а не подібно до наших радикалів й абсолютистів – тільки шуміти» (Pädagogische Revue, 1844, Januar – Juni: 396).

Свідчень більш раннього використання терміна «соціальна педагогіка» натеper невідомо. Разом із тим, у концептосферу соціальної педагогіки на межі XIX – XX століть (а від того часу лише соціальна педагогіка визнається самостійною наукою) закладалися поняття про суспільне виховання та народну освіту, історія яких значно давніша.

Конструювання концепту «соціальна педагогіка» Карлом Магером, можливо, сталося і до 1844 року, адже ідеї стосовно нової віхи у розвитку педагогіки він обґрунтовував у праці «Німецька міщанська школа. Послання до державного мужа» (Штутгарт, 1840). Зокрема, Карл Магер детально пояснював, чому в середньовічний час не набула розвитку всезагальна освіта. З-поміж іншого він зауважував: «Сучасна держава спирається на інтелектуалів, точно так само й організація

громадян – за станами <...>. Три сформовані стани позбавлені ще справжніх найменувань; їх приблизно можна назвати простим людом або народом, освіченими та ученими. Для першого стану існує народна школа. Вона і була б такою, якби все молоде покоління вітчизни без відмінності станів отримувало у ній своє перше формування в людину. Ця освіта триває до 10-ти літнього віку й поступається потім місцем становій. Діти, які прагнуть залишитися народом, вступають до «німецької школи» (вищі класи елементарної школи), а майбутні учені відвідують учені школи, для всіх же, хто знаходяться між тими та іншими, існує так зване міщанське або реальне училище» (Mager K., 1840: 61–62).

За задумом німецького освітянина соціальна педагогіка могла би стати по-справжньому громадянським вихованням; соціальна педагогіка на відміну від індивідуальної (приватної, домашньої) педагогіки і державної (колективної, суспільної) педагогіки охопила б освітою всіх громадян; вона виводила би педагогіку на новий рівень, значно розширюючи освітні можливості містян.

Велике значення у з'явленні концепту «соціальна педагогіка» мала і співпраця Карла Магера з Фрідріхом Дістервегом (Friedrich Adolph Wilhelm Diesterweg) (29.10.1790, Зіген – 7.07.1866, Берлін) у другій половині 1830-х років. Останній до 1850 року у своїх творах термін «соціальна педагогіка» не використовував. У четвертому виданні «Керівництва до освіти німецьких учителів» (Ессен, 1850) Фрідріх Дістервег умістив главу про рекомендовані вчителям педагогічні праці, у якій виокремлював рубрику «Твори із соціальної педагогіки». Рекомендовалися, наприклад, книги «Про жіночі асоціації» (Веймар, 1836) Вільгельміни фон Зюдow (Wilhelmine von Sydow), «Про виховання сільського населення у моральності» (Гальберштадт, 1840) Карла Кеніґа (Carl Bernhardt König), «Про перевиховання і навчання, приміємо до молоді, котра вже залишила школу» (Лейпциг, 1842) Карла Прейскера (Karl Benjamin Preusker), «Швейцарські школи для бідних відповідно до принципів Фелленберга» (Троген, 1845) Йоганна Зеллвеґера (Johann Konrad Zellweger), «Зауваження про пруську початкову школу та її учителів» (Ізерлон, 1842) і «Зауваження

про перешкоди цивілізації та емансипації нижчих класів» (Ельберфельд, 1844) Фрідріха Гаркорта (Friedrich Harkort), «Питання про осиротілих або покинутих дітей у дитячих будинках та приватних установах» (Альтона, 1848) Йоганна Крюгера (Johann Christoph Kröger) та інші (Diesterweg A., 1850: 125–129).

Тільки з переліку запропонованих Фрідріхом Дістервегом джерел стає зрозумілим, які сенси вкладалися у концепт «соціальна педагогіка» у середині XIX століття. Згадував німецький педагог і про власну публікацію «Внесок у розв'язання життєвого питання цивілізації: завдання теперішнього часу» (Ессен, 1837), у якій ратував за просвітництво нижчих класів. «<...> велика кількість дітей позбавлені в юності, найважливішому періоді їхнього життя, розвитку та освіти, необхідних для зміцнення тіла та виховання розуму; мільйони людей опиняються в стані, коли робиться неможливим для них коли-небудь досягти прийнятного рівня людської культури», – писав Фрідріх Дістервег (Diesterweg A., 1837: 8).

Педагог доводив значимість народної освіти для держави, підкреслював, що освіта має не роз'єднувати, а зближати людей у суспільстві, служити гуманності та людському братерству. «Оскільки суспільство держави складається з індивідів, а спільнота замкнена задля досягнення загальних цілей, то суспільство держави досягає своїх цілей тією мірою, якою воно сприяє добробуту усіх індивідів, а отже, і всього суспільства в цілому якомога більшою мірою», – пояснював Фрідріх Дістервег (Diesterweg A., 1837: 12).

Раніше, у книзі «Про занепад німецьких університетів» (Ессен, 1836) Фрідріх Дістервег, розмислюючи стосовно необхідних університетських перетворень, наголошував на тому, що в університет мають прийти справжній науковий дух та дійсна педагогічна освіта у постійному зв'язку з розвиненням переваг німецького народу. Студентство має відчувати дух суспільного життя, бути причетним до народної культури. «Закликаємо до створення інституцій суспільного виховання молоді. Скрізь, де молоді люди не цікавляться один одним, замкнені на собі, проникає дух грубості, грубих манер,

презирства до зовнішніх, вишуканих манер і зовнішнього вигляду», – застерігав педагог (Diesterweg A., 1836: 20).

У з'явленні концепту «соціальна педагогіка» зіграло роль і захоплення обома німецькими педагогами величними ідеями європейських просвітителів. Карл Магер у фундаментальній праці «Дослід історії та характеристики французької національної літератури» (Берлін, 1837) багато уваги приділив творам французьких просвітителів, а Фрідріх Дістервег – усе життя слідував завітам славетного Генріха Песталоцці, котрого вважав «педагогічним генієм» (Diesterweg A., 1845: IV) та котрого загальноновизнаний основоположник соціальної педагогіки Пауль Наторп (Paul Gerhard Natorp) називав саме «соціальним педагогом» (Natorp P., 1909: 74, 79).

Використовувався термін «соціальна педагогіка» і у передмові (написаній у грудні 1844 року в Цюриху, як зазначено наприкінці передмови) до «Педагогічного огляду» (січень – червень 1845 року), у якій Карл Магер підкреслював, що у часописі передбачено праці: «I. Із загальної педагогіки. II. Зі схоластики. III. Із соціальної педагогіки. IV. З культурної політики, в частині стосовно освіти та викладання. I додатково: V. Зі психології, етики, історії свідомості, тією мірою, якою педагогіка ними визначається, та VI. Зі шкільної освіти» (Mager K., 1845: IV).

Серед напрямів видання «Німецька народна школа» (Die deutsche Volksschule) у передмові (січень 1845 року) Карл Магер визначав поряд із загальною педагогікою та схоластикою – соціальною педагогіку (Mager K., 1845: 2).

У жовтневому випуску «Педагогічного огляду» (1845, вип. 10) в аналітичному огляді останніх педагогічних праць Георг Штраух (Georg Strauch) стверджував, що книга Вільгельма Заузе (Wilhelm Sause) «Спроба установаження школи з точки зору життя в державі» (Галле, 1831–1841) була «першою помітною спробою поставити німецьку схоластику і соціальну педагогіку поряд із загальною та індивідуальною педагогікою» (Strauch G., 1845: 373).

Отже, упровадження концепту «соціальна педагогіка» у 1840-х роках неможливо зв'язувати виключно з іменем Карла Магера (так само – і виключно з іменем Фрідріха Дістервега).

Заслужують на увагу декілька історичних фактів: по-перше, саме Карл Магер вперше використав термін «соціальна педагогіка» у публікації і зробив це не випадково, а обґрунтовуючи соціально-педагогічну ідею; по-друге, на середину 1840-х років обидва педагоги – і Карл Магер, і Фрідріх Дістервег – сформулювали теоретичні положення стосовно соціальної педагогіки, хоча останній, не вживавши термін «соціальна педагогіка» (принаймні у виданих педагогічних творах) і розставивши акценти у педагогічному вченні на інших речах; по-третє, на січень 1845 року у виданнях, очолюваних Карлом Магером, чітко співвідносилися педагогічні праці за напрямом соціальної педагогіки; і, нарешті, у 1840-х роках концептосфера соціальної педагогіки зводилася не на ідеї соціального виховання, а на основі «соціального питання»; соціальна педагогіка мала допомагати у тих випадках, коли не вистачало індивідуальної (приватної, домашньої) педагогіки і державної (колективної, суспільної) педагогіки, іншими словами – «соціальна педагогіка» розумілася як спроможна охопити безправні верстви населення, нижчі класи (Ф. Дістервег) чи навіть усіх містян (К. Магер) та націлюватися за будь-яких умов на суспільну солідарність.

Зайченко Н. І., Гаврилюк С. М.

ІСПАНСЬКИЙ ДИСКУРС ПРО СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ ДИТИНСТВА У ПЕРШІЙ ТРЕТИНІ ХХ СТОЛІТТЯ: КЛЮЧОВІ АКЦЕНТИ

У першій третині ХХ століття плеяда видатних педагогів (Л. де Сулуега, Х. Мальярт Куто та ін.), лікарів (М. Толоса Латор, Г. Лафора, Е. Ордоньес та ін.), правознавців (М. Коссіо Гомес-Асебо, А. Монтеро Вільегас та ін.), соціологів (Х. Лойот, Х. де лас Ерас та ін.), публіцистів (А. Лопес Нуньєс, Б. Архенте, Ф. Леон та ін.) в Іспанії виступали з філантропічними ініціативами і практичними пропозиціями щодо суспільної та державної підтримки занедбаних, покинутих, бездоглядних